

1983 Genel Seçimleri ve Anavatan Partisi

1983 General Elections and The Motherland Party

Hüseyin ÇAVUŞOĞLU¹

Makale Geliş Tarihi / Received : 07.07.2021
Makale Kabul Tarihi / Accepted : 23.06.2022

ÖZET

1983 genel seçimleri, 12 Eylül 1980 darbesi sonrası yapılan ilk seçimdir. Türk siyasal hayatında en yenilikçi, en modern, ilk seçim kampanyası 1983 seçimlerinde yaşanmıştır. 1983 genel seçimlerine Milliyetçi Demokrasi Partisi, Halkçı Parti ve Anavatan Partisi katıldı ve Turgut Özal liderliğinde Anavatan Partisi, tek başına iktidara geldi. Böylece Anavatan Partisi, kurulduktan sonra yapılan ilk genel seçimde, iktidara gelen ilk parti oldu. Bu çalışmada, 1983 genel seçimlerinde Anavatan Partisi'nin başarısının nedenleri ele alındı. Anavatan Partisi'nin başarısında Turgut Özal'ın kişisel özellikleriyle diğer liderlere göre önde olması, yüz yüze seçim stratejisinin izlenmesi, halkın talepleri doğrultusunda bir seçim kampanyasının izlenmesi, gazete ilanı, mahalle gezileri, özel toplantılar, video kaset gibi farklı kampanya araçlarına yer verilmesi, uzlaşmaya dayalı bir siyasi üslup kullanılması, ekonomik politikalarının, hizmete dayalı politika anlayışının ön planda tutulması ve ekonomik çözüm önerilerinin halka sunulması, Milliyetçi Demokrasi Partisi, Halkçı Parti, Anavatan Partisi dışındaki partilerin, 1983 seçimlerine katılamaması gibi faktörlerin etkili olduğu sonucuna ulaşıldı.

Anahtar Kavramlar: *Siyasal partiler, Turgut Özal, Anavatan Partisi, seçim.*

ABSTRACT

The 1983 general elections were the first elections held after the September 12, 1980 coup. The most innovative and modern first election campaign in Turkish political life was experienced in the 1983 elections. The Nationalist Democracy Party, the People's Party and the Motherland Party participated in the 1983 general elections, and under the leadership of Turgut Özal, Motherland Party came to power alone. Thus, Motherland Party became the first party to come to power in the first general election held after its establishment. In this study, the reasons for Motherland Party's success in the 1983 general elections were discussed. In the success of Motherland Party, Turgut Özal is ahead of other leaders with his personal characteristics, following the face-to-face election strategy, watching an election campaign in line with the demands of the public, using different campaign tools such as newspaper advertisements, neighborhood visits, special meetings, video cassettes, It was concluded that factors such as the use of a political style based on unification, prioritizing economic policies and service-based policy understanding and presenting economic solutions to the public, inability of parties other than the Nationalist Democracy Party, Populist Party, Motherland Party to participate in the 1983 elections were effective.

Keywords: *Political parties, Turgut Özal, Motherland Party, election.*

¹ Doç. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, huseyindp@hotmail.com **ORCID NO:** 0000-0001-7132-3833.

GİRİŞ

Demokrasinin temel unsurlarından biri olan siyasal partiler, 19. yüzyılın sonunda, temsili, sorumlu hükümet ilkesinin yerleşmesi ve oy hakkının genişlemesi sonucu ortaya çıkmıştır (Teziç, 1976: 13). Türkiye’de Demokrat Parti ile çok partili hayata geçildi. 12 Eylül darbesi ile Türk siyasetini yeniden şekillendirildi. Türkiye’de 12 Eylül 1980 darbesi ile Milli Güvenlik Konseyi (MGK), ülke yönetimine el koymuş ve Bülend Ulusu’nun Başbakanlığında bir askeri hükümet kurulmuştur. Ulusu hükümetinde, 24 Ocak kararlarının mimarı olarak adlandırılan Turgut Özal Başbakan Yardımcı olarak görev almıştır (Yaşar, 1990: 112-13). 16 Ekim 1981’de çıkarılan kanunla bütün siyasal partiler kapatıldı. Ülke yönetimine el koyan asker, anayasa yapımı için harekete geçti ve MGK, Danışma Meclisinden oluşan bir Kurucu Meclis oluşturuldu. 9 Kasım 1982 günü halk oymasına sunulan anayasa, %91.3 gibi yüksek bir oy oranıyla kabul edildi (Gözler, 2012: 190-192). Anayasanın kabul edilmesi ile Kenan Evren Cumhurbaşkanı seçilirken; 11 Eylül’de Mecliste yer alan siyasetçilere de beş ve on yıl süreli siyasi yasaklar getirildi. Asker, 12 Eylül öncesi ülkenin içinde bulunduğu siyasi, ekonomik durumdan dönemin siyasetçilerini sorumlu tuttu ve 12 Eylül sonrası yeni siyasi düzende eski siyasetçilere yer vermedi. Anayasanın kabulü ile 12 Eylül öncesinin önemli isimleri arasında yer alan Süleyman Demirel, Bülent Ecevit, Necmettin Erbakan, Alparslan Türkeş gibi liderler, siyasi yasaklı durumuna düşmüştür. 24 Nisan 1983 günü siyasal parti faaliyetlerinin serbest bırakılmasıyla ilk olarak 16 Mayıs 1983 günü Turgut Sunalp liderliğinde, askerin desteklediği parti olarak bilinen Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) kuruldu. 20 Mayıs günü ise Anavatan Partisi (ANAP), Büyük Türkiye Partisi (BTP), Halkçı Parti (HP) kuruldu. Kurulan siyasal partilerin 6 Kasım 1983 genel seçimlerine girebilmesi için yerine getirmeleri gereken en önemli şart, bir partinin 30 kurucu üyesinin MGK tarafından onaylanmasıydı. MGK, 1983 genel seçimleriyle tek başına bir partinin iktidara gelmesini istemişti. MGK, 12 Eylül öncesi ekonomik durumun kötü olmasından, anarşi ve terörden koalisyon hükümetlerini sorumlu tutmuştu. Bundan dolayı üç partinin MDP, HP ve ANAP’ın 6 Kasım 1983 genel seçimlerine girmesine izin verilmiştir. Diğer siyasal partiler, vetolarla 30 kurucu üye şartını sağlayamamışlar ve seçimlere girememişlerdir. Üç parti ile 6 Kasım 1983 genel seçimlerine gidilmiştir.

Bu çalışmada, 1983 genel seçimlerinde ANAP’ın başarısının nedenleri ele alınmıştır. Bu bağlamda, öncelikle ANAP’ın kuruluşu, ANAP’ın seçim kampanyası incelenmiş ve daha sonra 1983 seçim sonuçları değerlendirilmiştir. Bu konunun seçilmesinin en önemli nedenlerinden biri, 1983 genel seçimlerinin 12 Eylül 1980 darbesi sonrası yapılan ilk seçim olmasıdır. Diğer bir neden de 1983 seçim kampanyasının Türk siyasal hayatında en yenilikçi, en modern ilk seçim kampanyası olmasıdır. Bundan dolayı, 1983 genel seçimleri üzerinde bir inceleme yapılmaya karar verildi. Bu araştırmada, literatür taraması amaçlı “Belgesel Tarama” yöntemi kullanıldı. Bu yöntem “*Var olan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplama*” olarak tanımlanmaktadır. Belgesel tarama yöntemi kaynaklara erişme, okuma, fişleme ve değerlendirme olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır (Karasar, 1991:183-184). Literatüre bakıldığında, literatür taraması amaçlı “Belgesel Tarama” yöntemi kullanılarak, hem ANAP’ın kuruluşunu hem de ANAP’ın seçim kampanyasını ve 1983 seçimlerinde ANAP’ın başarısının nedenlerini ayrıntılı bir biçimde ele alan çalışmaların oldukça sınırlı olduğu söylenebilir. Bu çalışmayla literatürdeki bu boşluğun giderilmesi amaçlanmaktadır.

1. ANAP'IN KURULUŞU

24.04.1983 günü “Siyasal Partiler Kanunu’nun” yürürlüğe girmesiyle siyasal parti kurma faaliyetlerine izin verilmiştir. Merkez sağın önemli isimlerinden Süleyman Demirel, Turgut Özal’ın BTP’den siyasete katılması istemiştir. Fakat Özal, bu isteği kabul etmemiştir (Cemal, 1986: 325-26; Akyol, 1985: 6; Çetiner, 1994: 20). Demirel ile Özal arasındaki yakınlık eskilere dayanmaktaydı. Demirel, Özal’ı 1966’da DPT’nin ve 1979’da Başbakanlık Müsteşarlığına getirmişti (Altuğ, 1993: 69-76; Kahraman, 2007: 94-96). ANAP, 20 Mayıs 1983’te kurulmuştur. Düşünülen parti isimleri arasında “Anadolu” da vardı. Trakya’yı içermediğinden ötürü bu isimden vazgeçmiştir (Birand ve Yalçın, 2012: 139). Vatanın bütünlüğünün tehlikede olduğu bir ortama atıfta bulunularak, “Anavatan” ismi alınmıştır. Partinin ismi belirlenirken, 12 Eylül sonrası ülkenin içinde bulunduğu koşullar göz önüne alınmıştır (Doğan, 1985: 332-33). ANAP’ın amblemine bakıldığında, amblemdaki arı figürü, çalışkanlığı simgelemektedir ve İstanbul Teknik Üniversitesi’nin ambleminden esinlenilmiştir.

Turgut Özal, 4 Temmuz 1982’de Bülent Ulusu hükümetinden istifa ettikten sonra Kenan Evren ile yaptığı görüşmede, kuracağı parti için Evren’den onay almıştır. Özal, istifası sonrası Side’ye giderek, parti kurma çalışmalarına başlamıştır. Özal, Türkiye’nin farklı bölgelerinden gelen kişi ve gruplarla yaptığı görüşmelerde, kuracağı partiyle ilgili fikir alışverişinde bulunmuştur. Dinlenme yapıldığı duyumları üzerine, çalışmalar, görüşmeler denizde yapılmaya başlanmıştır. Kuruluş çalışmalarında partinin mali sorunu, bazı iş adamlarının sağladığı maddi destekle aşılmıştır (Yavuz, 2013: 99). Özal, yaklaşık altı aylık bir çalışma Türkiye’de gerçekleştirdikten sonra 14 Aralık 1982’de ABD’ye gitti. ABD’de Özal, kuracağı parti ile ilgili farklı kesimlerle görüşmeler gerçekleştirdi. Bu kesimler arasında ağırlıklı olarak iş insanları, siyasiler, medya, bankacılar yer almaktaydı (Turgut, 1986: 133). Necmettin Erbakan da benzer bir biçimde Özal’ın, ABD’de Dünya Bankası’ndan, IMF’den, Beyaz Saray’dan önemli isimlerle parti çalışmalarına ilgili görüşmelerini belirtmektedir. Özal, ABD gezisini 6 Şubat 1983’te tamamlamıştır (Türk, 2014: 130). ANAP’ın 1983 genel seçimlerine girmesinde, ABD’nin etkisi olduğu belirtilmektedir. ABD’nin eski Dışişleri Bakanlarından Haig’in bu dönemde MGK üyeleri ile temasları, görüşmeleri bu doğrultuda değerlendirilmektedir (Aşık, 2018: 42-43).

Özal, Türkiye’ye döndükten sonra hem Bülent Ulusu’nun hem de Süleyman Demirel’in aynı partide yer alma önerilerini kabul etmemiştir. Süleyman Demirel, Turgut Özal’ın bir parti kurmasını istemedi. Ayrıca Özal, Türkiye’ye geldikten sonra MGK üyeleriyle bir daha görüşmüş ve bu temaslarında ABD’ye gitmeden önceki görüşmesinde olduğu gibi parti kurabileceği yönünde bir yanıt almıştır. Turgut Özal, kurucu listesini oluştururken oldukça zorlandı. Hem 12 Eylül sonrası politik ortamın durumu hem de ANAP’ın iktidar olma şansının oldukça az görülmesinden dolayı aralarında İlhan Kesici, Nevzat Yalçıntaş gibi önemli isimlerin yer aldığı bazı kişiler, ANAP’ta kurucu olmayı kabul etmediler (Donat, 1987: 399-400). Dönemin Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Başkanı Mehmet Yazar ve iş insanı Şarık Tara gibi önemli isimlerin aracılığıyla bazı kişiler, ANAP’ın kurucuları arasında yer aldı (Barlas, 1994: 34). ANAP lideri Turgut Özal, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kökeninden gelmektedir. 37 kişiden oluşan kurucular listesinde, 5 kurucu DPT’de görev almış isimlerdi. DPT’den birçok ismin kurucular listesinde olması durumunda, ANAP’ın veto edileceği asker tarafından belirtilmiştir. Bu durum, ANAP’ın kurucular listesini hazırlarken yaşadığı sıkıntıyı kanıtlamaktadır. Listede yeni ve genç isimlere yer verilerek,

ANAP'ın hiçbir partinin devamı olmadığı gösterilmiştir (Güzel, 2008: 501-502). Kurucu listesi oluşturulurken, yeni ve genç isimlere öncelik verildiği görülmektedir. Listede, 12 Eylül 1980 darbesi öncesinin uzlaşmadan yana olmayan isimlerine yer verilmedi (Barlas, 1994: 37). Kurucu listesi ağırlıklı olarak, bürokrat ve iş insanlarından oluştu ve listede genç, yeni, mühendis ve devlet tecrübesi olan isimlere yer verildiği görülmektedir.

2. 1983 SEÇİM KAMPANYASI

6 Kasım 1983 genel seçimlerine MDP, HP, ANAP katılmıştır. MDP'ye bakıldığında, kurucuları arasında Süleyman Demirel'e muhalif AP'liler, Danışma Meclisi üyeleri, hukukçu ve akademisyenler ağırlıktadır. MDP, ilk teşkilatlanmasını doğu illerinde gerçekleştirmiştir. MDP milletvekilleri belirlenirken, MGK'nın müdahalesi olmuş, 400 milletvekilinin belirlenmesinde MGK etkili olmuştur (Doğan, 1985: 394). MDP, ilk mitingini İzmir'de yapmıştır. Fakat İzmir'deki mitinge katılım oldukça az olmuştur. MDP lideri Turgut Sunalp, İzmir'den sonra Kütahya, Trabzon, Samsun, Afyon, Eskişehir, Kayseri, Erzurum, Elazığ, Diyarbakır, Şanlıurfa, Gaziantep, Kahramanmaraş, Adana, Mardin, Konya, Isparta, Antalya, Ankara, İstanbul'da halka hitap etmiştir. Sunalp, konuşmalarında ağırlık olarak ANAP'ı ve HP'yi, eleştirmiş, komünizm tehlikesi, ekonomi ve terör üzerinde durmuştur (Çölük, 2018: 73-84).

20 Mayıs 1983 günü Necdet Calp'ın genel başkanlığında HP kurulmuştur. Necdet Calp, Bülent Ulusu'nun başbakanlığındaki askeri hükümette, Başbakanlık müsteşarı olarak görev almıştır. HP, seçim mitinglerine İsmet İnönü'nün memleketi olan Malatya'dan başlamıştır. Calp, Malatya'dan sonra da Kahramanmaraş, Gaziantep, Şanlıurfa, Erzurum, Kars, Ağrı, Hakkari, Van, Adana, Hatay, Mersin, İzmir, Samsun'da halka seslenmiştir. HP lideri, mitinglerde ağırlıklı olarak ekonomi üzerinde durmuş ve iktidara geldiklerinde yapacaklarını anlatmıştır (Seçkin, 2019: 101-103).

1983 genel seçimleri, Türkiye'de seçim kampanyalarının miladı olarak görülmektedir. 1983 genel seçimlerinde ANAP, Man Ajansla anlaştı. Ajansın, seçim kampanyasındaki ilgisi, en küçük detaya kadar olmuştur. ANAP seçim kampanyasına 240 milyon lira ayırdı. ANAP'ın uyguladığı seçim kampanyasındaki araçlar, bir milat olarak kabul edilmektedir. ANAP, seçim kampanyasında gazete ilanı, video kaset gibi araçları ilk kez kullanan partidir (Özkan, 2007: 66-71). ANAP seçim kampanyası döneminde, 12 Eylül ile sağlanan güven ortamının sürmesi, enflasyon, işsizlik, orta direk, konut sorunu ve bürokrasi gibi konular üzerinde ağırlıklı olarak durmuştur. Halkın talepleri doğrultusunda bir seçim kampanyası takip edilmiştir. ANAP, dört eğilimi birleştirdiğini iddia ederek, seçmenin karşısına çıkmıştır. Dört eğilimden, 12 Eylül öncesinin dört partisi (AP-CHP-MSP, MHP) kastedilmekteydi ve ANAP, bu partilerin tabanından oy almaya çalışmış, uzlaşmacı bir üslup kullanılmıştır (Birand ve Yalçın, 2012: 184; Sakallıoğlu, 1996: 1251).

Seçim kampanyası döneminde ANAP, alışagelmış araçlardan farklı olarak, bireysel iletişim faaliyetleri olarak adlandırılan miting, özel toplantılar, seçim büroları, mahalle gezileri gibi araçlarla seçmene ulaşmaya çalışmıştır. ANAP, seçmene ulaşabilmek için mitinglere, 1983 seçim kampanyasında çokça başvurmuştur. 44 ilde miting düzenleyen ANAP, ilk mitingini Erzurum'da yaptı ve 14 bin kilometre yol kat edildi. Demokrat Parti ve Adalet Partisi gibi merkez sağın iki önemli partisi, ilk mitinglerini Erzurum'da yaptığından dolayı ANAP da 1983 seçimlerine bu ilden başlamıştır. Saraçhane'de yapılan mitingde, bal paketleri dağıtıldı. Seçim kampanyası boyunca

mitinglerde “Arım balım peteğim” şarkısı kullanılmıştır. Coşkunun ve katılımın oldukça fazla olduğu mitinglerde, ANAP lideri Turgut Özal, 12 Eylül öncesi siyasetçilerin söylemlerinden farklı olarak, ılımlı bir üslup ve uzlaşmanın ön planda olduğu bir siyasi söylem kullanmıştır. ANAP sivil toplum örgütleri, iş dünyası, yazılı ve görsel medya, üniversite temsilcileri ile toplantılar gerçekleştirmiştir. Partide yer alan Erol Aksoy ve Vural Arıkan gibi iş insanları aracılığıyla büyük şirketlerin temsilcileriyle yapılan toplantılarda, maddi ve manevi destek alınmaya çalışılmıştır. Benzer bir biçimde sivil toplum örgütleri, yazılı ve görsel medya, üniversite, yabancı sermaye temsilcileri ile gerçekleştirilen toplantılarda, partinin politikaları, hedefleri ve iktidara geldiğinde yapacakları anlatılmış ve destek istenmiştir. 67 ilde kurulan seçim büroları vasıtasıyla partinin projeleri, genel ve yerel politikalarını anlatmak için dolaylı olarak seçmenlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Özellikle kadınların içinde yer aldığı gönüllüler grubu, düzenledikleri ev ziyaretleriyle de bayan seçmenlerin sorunları dinlenmiş ve ANAP’ın kadın seçmenlere yönelik çözüm yolları anlatılmıştır. ANAP’lı milletvekillerinin seçmenlere tanıtılması ve kararsız seçmen grubundan oy alabilmek için ANAP, mahalle gezilerine yer vermiştir. Miting yapılmayan illerde gerçekleştirilen mahalle gezileriyle seçmene ulaşılmıştır. Turgut Özal pazar gezileriyle, esnafla, yolda gördüğü kişilerle yaptığı sohbetlerde, hem seçmenlerin taleplerini dinlemiş hem de partinin politikalarını ve iktidara geldiklerinde yapacaklarını anlatma fırsatı bulmuştur. Böylece seçmenle yüz yüze temas kurulmuştur (Kalçık, 2013: 135-140).

Bireysel iletişim faaliyetleri dışında, kitle iletişim araçları da seçim kampanyasında kullanılmıştır ve ANAP, seçim kampanyasında kitle iletişim araçlarını en çok kullanan partidir. Televizyon, 1983 genel seçimlerinde de ANAP’ın kullandığı en etkili araçlardan biridir. MDP ve HP, televizyonda farklı kişilere yer verirken, ANAP ise yalnızca Turgut Özal’a yer verdi. Televizyonda, afişlerde ele alınan konulara paralel olarak, konular belirlenmiştir. Televizyon programlarında ağırlıklı olarak, partinin izleyeceği yeni siyaset, projeler, vatandaşların en önemli sorunları ve bunlara yönelik partinin çözüm yollarına değinilmiştir. ANAP lideri Turgut Özal da televizyonda, herkesin anlayabileceği bir biçimde konuşmuş, içten ve rahat tavırlarıyla halkın sempatisini kazanmıştır (Topuz, 1991: 24). İlk kez siyasal parti liderlerinin katıldığı bir açık oturum yapıldı. 22 Ekim günü TRT ekranlarında gerçekleşen bu oturumda, Turgut Özal ekonomi bilgisi, ülkenin içinde bulunduğu sorunlara hakim olması, üslubu, rahat tavırları, içtenliği ile seçmen tarafından daha çok beğenildi. Oturumda Özal, ekonomiye ne kadar hakim olduğunu kanıtlamıştır. Açık oturuma damga vuran olay ise “Boğaz Köprüsü” üzerinde yaşanmıştır. Özal’ın “Köprüyü satarım” çıkışına, Calp’ın “Sattırمام” yanıtı damga vurmuştur (Çankaya, 2008: 171). Açık oturum sonrası yapılan anket çalışmasında, ankete katılanların %70’i Turgut Özal’ı becerikli, %48’i de liderlik özelliklerine sahip olarak tanımlamışlardır. Yine aynı anket çalışmasında, seçmenlerin yaklaşık %27’sinin ANAP’a yöneldiği sonucuna ulaşılmıştır (Milliyet, 24 Ekim 1983). Televizyon ile ulaşılamayan vatandaşlara ANAP, radyo ile ulaşmaya çalışmıştır. Televizyonda olduğu gibi radyo da sadece Turgut Özal yer almıştır. Yine televizyonda uygulandığı üzere herkesin anlayabileceği, içten, samimi bir dile başvurulmuştur. ANAP, MDP ve HP’ye göre radyoyu da daha etkili bir şekilde kullanmıştır (Kalçık, 2013: 143-44). Yoğun bir şekilde kullanılan bir değer araçta afiştir. Gazetelerde 21 afiş yayımlanmış ve 2.5 milyon lira harcanmıştır. Afişler özellikle partinin tanınması, kararsız seçmeni etkileyebilmek, iktidara gelindiğinde yapılacak faaliyetleri anlatmak için kullanılmıştır. Afişlerde Turgut Özal ön plana çıkarılmış, enflasyon, işsizlik, din ve vicdan özgürlüğü, devlet-toplum ilişkisi, serbest piyasa ekonomisi, vergi politikası, 12 Eylül öncesi ülkenin içinde bulunduğu duruma, ekonomik vaatlere, orta direk kavramına ağırlıklı olarak yer verilmiştir.

Afişler, herkes tarafından anlaşılabilen ve akılda kalan, sade bir dilin kullanıldığı kısa mesajlarla hazırlanmıştır. ANAP, 1983 genel seçimlerinde afişleri en verimli bir şekilde kullanan partidir. Afişlerin ulaşmadığı seçmenlere, afişlerle benzer formatta hazırlanan el ilanlarıyla ulaşılmaya çalışılmıştır. Ses ve görsel kasetlere de seçim kampanyasında yer verilmiştir. Hazırlanan 3 video kasette, ANAP, Turgut Özal'ın röportajı ve Turgut Özal tanıtılmıştır. Seçmenlere ulaşılamayan yerlerde, ses ve görsel kasetler aracılığıyla partinin vaatleri anlatılmıştır. ANAP, gazete ve dergilere 21 ilan verdi ve toplam 12 milyon lira ödendi. Gazete ve dergi ilanlarında ağırlık olarak parti amblemi kullanılırken; iki ilanda da ANAP lideri Turgut Özal'ın fotoğrafına yer verildi. İlanlarda hem ANAP programına hem de iktidarda partinin yapacaklarına yer verilirken; "Ekonominin mimari Özal", "Özal'ın partisi" gibi sloganlar kullanıldı. ANAP, seçim kampanyası döneminde dört kitap çıkardı. Bu kitaplarla Turgut Özal'ın tanıtılması, parti ve politikaların vatandaşlara aktarılması amaçlanmıştır. Diğer kampanya araçlarında olduğu gibi parti yayınlarında da sade bir dil kullanılmış, ekonomik sorunlara yönelik çözüm yollarına vurgu yapılmıştır (Kalçık, 2013: 144-57).

3.1983 SEÇİM SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

1983 seçim sonuçlarını ele almadan önce, seçim sistemine ana hatlarıyla değinilecektir. 1983 seçimlerinde, çifte barajlı (ülke barajı ve seçim çevresi barajı) d'Hondt sistemi kullanılmıştır. Seçim sistemleri, çoğunluk sistemi ve nispi temsil sistemi olmak üzere ikiye ayrılır. Nispi temsil sistemi de ulusal düzeyde ve seçim çevresi düzeyinde olarak ayrılır. 1983 seçimlerinde, seçim çevresi düzeyinin bir usulü olan d'Hondt Usulü kullanılmıştır. D'Hondt Usulü, siyasal partilerin seçim çevresinde aldıkları oyların, seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına kadar bölünmesi sonucunda milletvekillerinin dağıtılmasıdır. Bu usulde, artık oy ya da açık milletvekili bırakma gibi bir durum söz konusu değildir (Gözler, 2012: 125-132).

Katılımın %92.3 olduğu 1983 genel seçimlerinde ANAP, %45.1 oy oranı ile birinci, HP %30.5 ile ikinci, MDP %23.3 ile üçüncü parti olmuştur. ANAP, 211 milletvekili ile tek başına iktidara gelirken, HP 117, MDP 71 milletvekili çıkarmıştır. Böylece ANAP, kurulduktan sonra yapılan ilk genel seçimde, iktidara gelen ilk parti olmuştur. ANAP, 67 ilin 63'ncünde milletvekilliğini kazanmıştır. ANAP, 33 ilde Türkiye ortalamasının üstünde oy alabilmeyi başarmış ve en çok oyu Isparta'dan (%66.2), en düşük oyu Hakkâri'den (%16.1) almıştır. MGK'nın son vetosuyla HP'den 11, ANAP'tan 8, MDP'den 2 milletvekili adayı seçimlere girememiştir. ANAP, Bingöl'den 3 milletvekilliğini kazanmıştı. Fakat MGK'nın vetosundan dolayı, ANAP Bingöl 3. sıradan aday gösterememiş ve toplam milletvekili sayısı 399'da kalmıştır.

Tablo 1: 1983 Genel Seçim Sonuçları

Partiler	Oy Oranı	Milletvekili Sayısı
Anavatan Partisi	45.1	211
Halkçı Parti	30.5	117
Milliyetçi Demokrasi Partisi	23.3	71
Bağımsızlar	1.1	-
Toplam	100	399

Kaynak: Resmi Gazete, 14 Kasım 1983, Sayı: 18221, 1. Mükerrer.

İdeoloji yerine hizmete dayalı siyaset anlayışının ön planda tutulması, 12 Eylül öncesinin siyasal partilerinden farklı olarak, uzlaşmacı bir siyaset anlayışının benimsenmesi ve muhafazakâr değerlerle liberal değerlerin birleştirilmesinin ANAP'ın 1983 seçimlerindeki başarısında etkili olduğu söylenebilir (Kalaycıoğlu ve Sarıbay, 2008: 509-514). Ayrıca ANAP'ın sivil yönetime vurgu yapması, askeri yönetimden memnun olmayan bazı seçmenleri, ANAP'a yönelttiği söylenebilir. ANAP, ekonomik politikaları ön planda tuttu, ılımlı bir üslup kullandı ve toplumun isteklerini dikkate alarak, politika ve vaatler oluşturdu. MDP ve HP'nin ekonomi ile ilgili politikaları ve çözüm önerileri yok iken; ANAP'ın ise halkın önemli bir kesiminin temel sorunu olan ekonomi ile ilgili hem politikaları hem de çözüm önerileri vardı. Ve bu çözüm önerileri, seçmen tarafından da benimsenmiştir. Ayrıca Türk halkı, 12 Eylül darbesi sonrası ekonomik durumun kötü olmasından, askerin desteklediği MDP'yi sorumlu tuttuğu da söylenebilir (Özkazanç, 1995: 1221). Turgut Özal'ın kampanya döneminde “Askeri hükümet döneminde *Bütün yapılanları kendi yaptığı*” şeklindeki sözlerine sinirlenen Cumhurbaşkanı Kenan Evren, genel seçimlerden iki gün önce, 4 Kasım'da yaptığı konuşmada MDP'ye destek istemiştir (Yılmaz, 2007: 190; Arcayürek, 1999: 113). Ayrıca Evren, Turgut Özal'ı eleştiren bir konuşma yapmış ve konuşmasında Özal'ı “Sözüne güvenilmez” olarak adlandırmıştır. Evren'in bu konuşmasının, ANAP'ı mağdur durumuna düşürdüğü, genel seçimlerde ANAP'ın lehine yansıdığı şeklinde görüşler vardır (Çavdar, 2000: 293).

ANAP, kadroları ile ön planda olmuş ve bu kadroları halk, benimsemiştir. MDP ve HP'de yer alan bazı güçlü adayların, MGK tarafından veto edilmesi ve merkez sağda yer alan DYP'nin seçimlere katılamaması, ANAP'ın lehine olan gelişmelerdendir (Yayla, 2003: 428). Anayasanın geçici 4.maddesiyle getirilen yasaktan dolayı ANAP, 12 Eylül öncesi partilerin tabanına yönelik çalışma yapmıştır. Aralarında Mehmet Keçeciler'in yer aldığı grup Milli Selamet Partisi (MSP), aralarında Mustafa Taşar'ın yer aldığı grup Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) tabanından oy alabilmek için çaba gösterdiler (Cemal, 2013, 33-34). ANAP'ın seçimlerdeki başarısında, illerde uygulanan seçim barajının da etkili olduğu görülmektedir. MDP ve HP'nin il barajını geçemediği Burdur, Nevşehir gibi illerde ANAP, bu illerdeki milletvekillerinin tamamını kazanmıştır. Dört eğilimi birleştirdiğini belirten ANAP, 1983 seçimlerinde farklı seçmen gruplarından oy alabilmeye başarmıştır. ANAP, 12 Eylül öncesi partilerden AP, CHP, MSP, MHP seçmeninden oy alabilmeyi başarmıştır. Bu partilerden en çok AP'den, en az ise MHP seçmeninden ANAP, destek almıştır (Cemal, 2000: 79). MDP'nin askerin desteklediği bir parti olarak görülmesi, merkez sağda BTP'nin kapatılması ve DYP'nin seçimlere girememesi, merkez sağ seçmeni ANAP'a kaydıracağı söylenebilir.

Lider faktörü, seçimlerde ANAP'ın başarısında bir diğer etkidir. Bir lider imajı çizilmeye çalışılmıştır. 1983 seçimlerinde Özal, eski siyasetçilerin tam tersi bir görüntü vermiştir (Çavuşoğlu, 2010: 21; Demirtepe, 1991: 11). Turgut Özal'ın muhafazakârlığı, giyimi, halkla iletişimi (seçim otobüsü üzerinde şarkı söylemesi, vatandaşlarla birlikte halay çekmesi, eşi ile halkın arasına karışması, vatandaşlarla birlikte namaz kılması), hitabet tarzı, uluslararası arenadaki saygınlığı, pozitif enerjisi, sempatikliği, halka ümit veren kişiliği ve ekonomik bilgisinin seçimdeki başarıda etkili olduğu belirtilebilir (Aşık, 2018: 111-112; Aykan, 2007: 22). “Tonton Amca” imajı ile Turgut Özal'ın halktan biri olduğu imajı verilmeye çalışılmıştır. Bu durumda, Özal'ın 24 Ocak kararlarının mimarı olması ve 12 Eylül sonrası kurulan askeri hükümette ekonomiden sorumlu Başbakan Yardımcı olmasının rolü vardır. Özal, icraatları dışında renkli kişiliğiyle Türk siyasal hayatına

damga vuran liderlerden biri olmuştur. Özal'ın gerçek değişimi, zihinlerde başlattığı söylenebilir (Sarier, 1999: 21). Özal, Türk siyasetinde modern dindar yapısı, liberal Müslüman kimliği ve yenilikçi bir muhafazakar olarak anılmaktadır (Erdoğan, 2000: 246).

SONUÇ

1983 genel seçimlerinde, Anavatan Partisi'nin başarısının nedenlerinin ele alındığı bu çalışmada, ANAP'ın tek başına iktidara gelmesinde birden fazla faktörün etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. ANAP'ın 1983 seçim kampanyası, en yenilikçi, en modern seçim kampanyası olup, partinin belirlediği ilkelere bağlı olarak coşkulu ve renkli geçmiştir. ANAP'ın başarısında, uygulanan seçim kampanyası, en önemli faktörlerden biridir. Seçmene verdiği dinamik görüntüsü, kitle iletişim araçlarından doğru bir biçimde yararlanması, yüz yüze seçim stratejisinin izlenmesi, gazete ilanı, mahalle gezileri, özel toplantılar, video kaset gibi farklı kampanya araçlarının kullanılması ile ANAP, 1983 genel seçimlerinde iktidarı ele geçirmiştir. ANAP'ın seçim kampanyasında, icraata dayalı bir siyasi üslup kullandığı, icraata dayalı politika anlayışını ön planda tuttuğu ve toplumsal yapıyı dikkate alarak muhafazakar değerlere önem verdiği söylenebilir (Göle, 2000: 432).

ANAP'ın halkın önemli bir kesiminin temel sorunu olan ekonomi ile ilgili politikaları ön planda tuttuğu görülmekte ve toplumun taleplerin doğrultusunda, çözüm önerilerinin ortaya konulması, 1983 seçimlerindeki başarısında önemli bir etkidir. MDP ve HP, ekonomi ile ilgili çözüm önerileri sunmaz iken; ANAP'ın ise ekonomi ile ilgili hem politikaları hem de çözüm önerileri bulunmaktaydı. ANAP'ın çözüm yolları da halk tarafından benimsenmiştir.

Merkez sağda yer alan MDP'nin "asker partisi" olarak görülmesi ve 12 Eylül öncesinin merkez sağda en büyük partisi olan Adalet Partisi'nin devamı olarak kurulan Büyük Türkiye Partisi'nin kapatılması, yerine kurulan Doğru Yol Partisi'nin 1983 seçimlerine girememesi, merkez sağ seçmenin önemli bir bölümünü ANAP'a yönlendirmiştir. Ayrıca MDP, HP, ANAP dışında kurulan partilerin de seçime girememesi, ANAP'ın lehine olmuştur. ANAP'ın karşısında bir siyasal partinin olmaması da ANAP'ın başarısında etkilidir. ANAP'ın seçimlerdeki başarısında, illerde uygulanan seçim barajı da önemli bir unsurdur.

ANAP'ın, 12 Eylül öncesi hiçbir siyasi teşekkülle bağlantısı olmadığını göstermek ve Turgut Özal'ın yeni ve genç isimlere partide yer vermek istemesinden ötürü, ANAP'ın kurucuları tanınmamış kişilerden meydana gelmiştir. ANAP'ın kurucuları arasında ağırlıklı olarak iş insanları yer aldığından, partinin örgütlenmesi ve kampanya çalışmaları hızlı bir şekilde tamamlanmıştır. Turgut Özal, diğer liderlere göre farklılık göstermiş, kişisel özellikleriyle önde olmuştur. Turgut Özal'ı halk benimsemiş, kendinden biri olarak görmüştür.

ANAP, seçimlerde sivil yönetime vurgu yapmıştır. 12 Eylül 1980'den 6 Kasım 1983 genel seçimlerine kadar süren askeri yönetimin varlığından memnun olmayan halk, sivil görünüm veren ve sivil yönetime her zaman vurgu yapan ANAP'a yönelmiştir. 1983 seçimleriyle Türkiye, normalleşme sürecine girmiştir. Seçim sonuçları da Türk halkının sivilleşmeyi seçtiğini göstermektedir. ANAP'ın iktidara gelişi, sivil yönetimin başarısı, askerin mağlubiyeti olarak adlandırılabilir. Böylece ANAP, kurulduktan sonra yapılan ilk genel seçimde iktidara gelen ilk parti olmuştur.

KAYNAKÇA

- Akyol, T., (1985), Objektif “Demirel ve Özal”, Tercüman, 7 Eylül 1985, s. 6.
- Altuğ, K., (1993), Demokrasinin Yaralı Yılları, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Arcayürek, C., (1999), Demokrasi Sürecinde Üç Adam, Ankara: Bilgi yayınevi.
- Aşık, S., (2018), Türkiye’de Demokrasinin Yeniden İnşası Sürecinde Anavatan Partisi (1983-1991), Celal Bayar Üniversitesi SBE, (Yayımlanmamış Doktora tezi), Manisa.
- Aykan, C., (2007), Demokratik Süreç ve Anılar (1946-2000), Ankara: Grafiker Yayıncılık.
- Barlas, M., (1994), Turgut Özal’ın Anıları, İstanbul: Sabah Kitapları.
- Birand, M. A. ve Yalçın, S., (2012), The Özal Bir Davanın Öyküsü, İstanbul: Doğan Kitap.
- Cemal, H., (1986), 12 Eylül Günlüğü Demokrasi Korkusu, Ankara: Bilgi yayınevi.
- Cemal, H., (2000), Özal Hikâyesi, İstanbul: Doğan kitap.
- Cemal, H., (2013), Özal Hikayesi, İstanbul: Everest yayınları.
- Çavdar, T., (2000), Türkiye’nin Demokrasi Tarihi 1950-1995, Ankara: İmge kitabevi.
- Çavuşoğlu, H., (2010). Anavatan Partisi İle Doğru Yol Partisinin Karşılaştırmalı Analizi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(1): 19-33.
- Çetiner, Y., (1994), “Mesut Yılmaz Anlatıyor Son On Yılın Perde Arkası”, Milliyet, 7 Kasım 1994, s. 20.
- Çölük, Ö., (2018), Milliyetçi Demokrasi Partisi’nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1983-1986), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi), İstanbul.
- Demirtepe, Ü., (1991), “Politikacılarımızın Röntgeni”, Milliyet, 22 Ekim 1991, (Yazı Dizisi: 19-26 Ekim 1991), 11.
- Doğan, Y., (1985), Dar Sokakta Siyaset (1980-1983), İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Donat, Y., (1987), Yavuz Donat’ın Vitrininden 2- Buyruklu Demokrasi 1980-1983, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Erdoğan, M., (2000), Demokrasi Laiklik Resmi İdeoloji, Ankara: Liberte Yayınları.
- Göle, N., (2000), “80 Sonrası Politik Kültür”, Kalaycıoğlu, E. ve Sarıbay, A. Y., der., içinde Türkiye’de Politik Değişim Ve Modernleşme,, İstanbul: Alfa Aktuel Kitabevleri, s. 425-434.
- Gözler, K., (2012), Anayasa Hukukuna Giriş. Bursa: Ekin yayınevi.
- Güzel, U., (2008), Özalçılık, İstanbul, Emre Yayınları.
- Kahraman, H. B., (2007), Türk Sağı ve AKP, İstanbul: Agora kitaplığı.
- Kalaycıoğlu E. ve Sarıbay A. Y., (2008), Türkiye’de Siyaset, İstanbul: Der Yayınları.
- Kalçık, T., (2013), Türkiye’nin Siyasal ve Toplumsal Dönüşüm Sürecinde 1983 ANAP ve 2002 AK PARTİ Siyasal Kampanyaları Üzerine Karşılaştırmalı Analiz, İstanbul Üniversitesi SBE (Yayımlanmış doktora tezi), İstanbul.
- Karasar, N., (1991), Bilimsel Araştırma Yönetimi, Sanem: Ankara.
- Özkan, N., (2007), Türkiye ve Dünyadan Örneklerle Seçim Kazandıran Kampanyalar, İstanbul: MediaCat yayınları.
- Özkazanç, A., (1995), “Türkiye’de Yeni Sağ”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: 15, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 1218-1224.
- Resmi Gazete, 14 Kasım 1983, Sayı: 18221, 1. Mükerrer.

- Sakallıoğlu, Ü. C., (1996), “1983-1994: Siyasal Parti Topoğrafyası”. CDTA, İstanbul: İletişim Yayınları, 15, s. 1251.
- Sarıer, İ. (1999), “Zaferden Hezimete”, Sabah, 23 Nisan 1999, 21.
- Seçkin, A., (2019), Türk Siyasi Yaşamında Halkçı Parti, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi), İzmir.
- Teziç, E., (1976), 100 Soruda Siyasi Partiler, Ankara: Gerçek Yayınevi.
- Topuz, H., (1991). Siyasal Reklamcılık Dünyadan ve Türkiye’den Örneklerle, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Turgut, H., (1986), 12 Eylül Partileri, İstanbul: ABC Ajansı Yayınları.
- Türk, H. B., (2014), Muktedir Türk Sağ Geleneği ve Recep Tayyip Erdoğan, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yaşar, M. (1990), Paşalar Politikası, Ankara: Tekin yayınevi.
- Yavuz, T., (2013), Anılarıyla Ekrem Pakdemirli Özal’ın Mirası, İstanbul: Ufuk Kitapları.
- Yayla, A., (2003), “Liberal Siyaset/Liberal İktisat Özal Çizgisi”, Sezal İ. ve Dağı, İ., içinde Kim Bu Özal? Siyaset, İktisat, Zihniyet, İstanbul: Boyut Kitapları.
- Yılmaz, E., (2007), Çankaya Savaşları, İstanbul: Birey yayıncılık.